संलग्नचत्वार्य्यपि हानये स्युः
स्तम्भानमं स्तम्भशिरश्च शीर्षम् ॥
उल्लेखाद्विनिर्गतं शरयुगांशेनाधिकं शस्यते
क्षाद्यं पट्टसमानकं सुखकरं नाशाय निम्नोन्नतम्
तत् काकस्य च पक्षवच्च कुमुदाभं सूर्य्यकाला-
यकं
प्रालम्बच्च करालकच्च विबुधैः प्रोक्तच्च तत्
षड्विधम् ॥
भूम्यारोहणमूर्द्धतस्तदुपरि प्रादक्षिणं शस्यते
द्वारं तूर्द्ध्वभवच्च भूमिरपरा ऽस्वार्कभागैः
क्रमात् ।
प्रासादे च मठे नरेन्द्रभवने शैलः शुभो नो
गृहे
तस्मिन् भित्तिषु वाह्यकास्तु शुभदाः प्राग्भूमि-
कुम्भ्रां तथा ॥ * ॥
पृष्ठे क्षणानन्तरमेव बाह्यात्
गृहप्रवेशो न शुभङ्करोऽसौ ।
गृहस्य पृष्ठे यदि राजमार्ग-
स्तदादिभूमेर्न हि पृष्ठमीक्ष्यम् ॥
जीर्णं गृहं भित्तिभग्नं विशीर्णं
तत् पातव्यं स्वर्णनागस्य दन्तैः ।
गोशृङ्गैर्व्वा शिखिना निखेन
पूजां कृत्वा वास्तुदोषो न तस्य ॥
हर्म्यास्यापि समन्ततो गृहपतिर्वृद्धिं यदा-
पोहते
सर्व्वाशासु विवर्द्धितच्च फलदं दुष्टं तदेकत्र च ।
प्राज्ञैरपि वैरमुत्तरदिशाभागे मनस्तापकृत्
पश्चादर्थविनाशदक्षिणदिशि शत्रोर्भयं वर्द्धते ॥
वामाङ्गे धनवस्त्रदेवभवनं धातुः श्रियो वाजिनो
नार्य्यस्तौषधिभोजनस्य भवनं स्याद्वाटिका
वामतः ।
वह्नेर्गोजलदन्तिशस्त्रमदनं स्त्रीणां तथा दक्षिणे
स्थानं माहिषमाजमौर्णिकमिदं याम्याग्निमध्ये
शुभम् ॥
सुग्रीवे वरुणेऽसुरे गणवरे स्याद्वोटकानां गृहं
द्वाःस्थे युद्धगृहच्च नृत्यरमणं गान्धर्व्ववेदाश्रितम्
राज्ञो माटगृहं गजेन्द्रजयके रुद्रे महिष्या
गृहं
मत्ते धर्म्मगृहं रवौ व्ययगृहं प्रोक्तं जये
श्रीगृहम् ॥
ईशप्राच्योरन्तरे गर्भभाना-
मुद्वाणां वा स्थानमेवात्र कार्य्यम् ।
धान्यागारं स्यात्तथा प्राणकोणे
भृङ्गेऽप्येवं शम्भुकोणे शिवार्च्चा ॥
प्राक् पश्चिमे मारुतवह्निकोणे
प्रोक्ता प्रवीणैरपि नृत्यशाला ।
वर्द्धागृहं राक्षिचरस्य कोणे
स्यात् पश्चिमे भोजनशालिका च ॥ * ॥
प्राक् शोभा नृपमन्दिरे च पुरतः स्थानं तथा
पुत्रकं
वामाङ्गे नृपतेस्तथायुधधराः कृष्णातपत्राणि
च ।
छत्रं चामरतापसाः स्वगुरवस्ताम्बूलधृग्दक्षिणे
गेहाधीशयदृच्छया च शयनं सर्व्वासु भूमीषु
च ॥
विवस्वदाख्ये शयनं प्रशस्तं
वादित्रगेहं सवितुर्विवेयम् ।
पूषाश्रितं भोजनमन्दिरच्च
महानसं वह्निदिशाविभागे ॥
माहेन्द्राख्ये गोपुरं द्वित्रिभूमिं
भानोः संख्या तस्य मध्ये विधेया ।
उक्तानुक्तं मन्दिरादौ निवेशे
त्वष्ट्रा कार्य्यं चाक्षया भूपतीनाम् ॥
दिक्शालान्तं ह्येकशालादिगेहं
ज्येष्ठा मध्या कन्यसा दक्षिणाङ्गात् ।
शाला कार्य्या लोकगेहे युगान्तात्
त्रिद्वेकाः स्युर्भूमयस्तेषु नूनम् ॥"
इति श्रीसूत्रधारमण्डनविरचिते वास्तुशास्त्रे
राजवल्लभे राजगृहनिवेशादिलक्षणं ५ अः ॥*॥
"अथैकशालं द्विगुणाञ्चिशालं
प्रस्तारतो लक्षणमेव तेषाम् ।
यथोदितं वास्तुमते तथैव
ब्रवीमि राज्ञामथ मानवानाम् ॥
चत्वारो गुरवस्तु पूर्व्वगुरुतोऽधो ऽस्वतोऽन्ये
समाः
भूयः पश्चिमपूरितच्च गुरुभिर्यावल्लघुत्वं भवेत् ।
उद्दिष्टे द्विगुणाङ्कैर्लघुभवैः संख्यैकमिश्रीकृते
नष्टे स्तो विषमे समे गुरुलघू रूपे तदर्द्धार्द्धतः
स्थाने लघोः सद्मसुखादलिन्दं
प्रदक्षिणं तं क्रमतो विदध्यात् ।
प्रस्तारतः शोडशकं गृहाणां
प्रोक्तं तथाख्यां कथयामि तेषाम् ॥*॥
ध्रुवच्च धान्यं जयनन्दसंज्ञे
खराख्यकन्दच्च मनोरमाख्यम् ।
सुवक्त्रमस्मात् किल दुर्म्मुखाख्यं
क्रूरं विपक्षं धनदं क्षयच्च ॥
आक्रन्दकं वैपुलवैजयच्च
फलानि नाम्ना सदृशानि तेषाम् ।
इति ध्रुवादिषोडशगृहाणि ॥*॥
धान्यादितोऽष्टौ विजयान्तकं हि
त्वलिन्दयुग्मं सुखतो विदध्यात् ॥
रम्यं श्रीधरमोदितं च परतस्तद्वर्द्धमानं गृहं
कारालच्च सुनाभमेव तदनु धाङ्गं समृद्धं तथा
इति रम्याष्टकम् ॥*॥
सर्व्वाणि ध्रुववद्भवन्ति नियतं षड्दारुकैः सुन्दरं
प्रोक्तं तद्दरदच्च भद्रकुमुदेऽथो वैमुखाख्यंशिवम्
तत्सर्व्वलाभच्च विशालसंज्ञं
तथा विलक्षं त्वशुभं ध्वजच्च ।
उद्योतमेवं त्वथ भीषणच्च ॥
सौम्याजिते स्तः कुलनन्दनच्च ॥"
इति सुन्दरादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
"पूर्व्वालिन्दसमस्तकेषु युगलं पट्टस्य शालान्तरे
हंसच्चैव सुलक्षणच्च परतः सौम्यं इयं भावुकम्
तस्मादुत्तमरोचिरे च सततं चेमं तथा चेपकम्
चोद्दृत्तं वृषमुत्थितच्च व्ययमानन्दं सुनन्दं
क्रमात् ॥"
इति हंसादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
"मध्येऽपवर्गं ध्रुवरूपकाणा-
मलङ्कृताह्वं प्रथमच्च तत्र ।
तथाप्यलङ्कारमिति क्रमेण
ख्यातं तदन्यं रमणच्च पूर्व्वम् ॥
तत्रेश्वरं तदनु पुष्पमतः सुगर्भं
प्रोक्तं गृह कलसदुर्गतमेव रिक्तम् ।
स्यादीप्सितं तदनु भद्रकवच्चिते च
दीनं गृहं विभवकामदमेव सख्या ॥"
इत्यलङ्कृतादिषोडशगृहाणि ॥ * ॥
"षड्दारु सर्व्वेष्वपवर्गकेषु
प्रभावसन्नं त्वथ भावितच्च ।
रुक्मं तथान्यत्तिलकच्च तत्र
सत् क्रीडनं सौख्यमतो यशोदम् ॥
कुमुदमपि च कालं भासुरं भूषणच्च
वसुधरमथ गेहं धान्यनाशं तदन्यत् ।
कुपितमपि च वित्तं द्वद्विदं प्रोक्तमेत-
त्तदनु कुलसमृद्धं षोडशं प्रोक्तमाद्यैः ॥"
इति प्रभवादिषोडशगृहाणि ॥*॥
"सर्व्वे मुखालिन्दसमन्विताच्च
दारुद्विषट्कं ह्यपवर्गमध्ये ।
ततच्च चूडामणिकं प्रभद्रं
चेमं तथा शेषसमुच्छ्रितच्च ॥
विशालसंज्ञं त्वथ भूतिदच्च
हृष्टं विरोधं कथितं क्रमेण ।
तत्कालपाशं हि निरामयन्तु
सुशालरौद्रे सुनिसम्मताच्च ॥
वेद्यं गृहं चैव मनोरमच्च
सुभद्रसंज्ञं कथिता च संख्या ।
इत्येकशालानि गृहाणि विद्या-
च्छतच्च चत्वार्य्यधिकं ध्रुवादि ॥
अपवरकं यत् कथितं तद्दामे धीमता गृहे
कार्य्यम् ।
यत् षड्दारुकमुदितं ज्ञेया सा षट्जा श्रेणी॥"
इति चूडामण्यादिषोडशगृहाणि । इति चतु-
रुत्तरं शतमेकशालगृहाणि ॥*॥
"अथ द्विशालालयलक्षणानि
पदैस्त्रिभिः कोष्ठकरन्ध्रसंख्या ।
तन्मध्यकोष्ठं परिहृत्य युग्मं
शालायतस्तो हि भवन्ति दिक्षु ॥
याम्याग्निगा च करिणी धनदाभिवक्त्रा
पूर्व्वानना च महिषी पितृवारुणस्था ।
गावी यमाभिवदनापि च रोगसौम्ये
च्छागी महेन्द्रशिवयोर्वरुणाभिवक्त्रा ॥
हस्तिन्या महिषी द्विशालभवनं सिद्धार्थकं
तच्छुभं
गावी माहिषसंज्ञकं सुतिकरं तद्यामसूर्य्यं
भवेत् ।
दण्डं छागगवान्वितं धनहरं हस्तिन्यजाभ्यां
तथा